

Bangladéš**Sobota 17.12. 2016 Vitajte v Dhake**

Aby sme ušetrili, nejdeme priamym letom, ale prestupujeme na iné lietadlo v Yunnane v čínskom meste Kunming. Sme hore od 2.45 ráno a dúfame, že doletíme ešte čerství. Tato cíti, že to bude dobrá dovolenka. Po 18 hodinách sa na letisku postavíme do radu na bangladéšske víza. Trvá to takmer 2 hodiny. Pracovníci prepisujú naše údaje ručne. Ak si predstavím, že krajina takto funguje s celou populáciou okolo 150 mil. ľudí, tak sa máme na čo tešiť. Rozloha tohto moslimského štátu je 3x taká ako Slovensko, ľudí tu však žije 30-násobne viac.

A presne taká je aj Dhaka. Vyjdeme z letiska na rozkopanú špinavú ulicu a ovanie nás smrad. Smrad, hm, zmes výparov z áut, rozkladajúcich sa odpadkov na zemi a jedla, ktoré sa všade pripravuje. Vyzdvihuje nás Khaled. Chudý, usmievavý, 27-ročný chalan, čo sa nám ponúkol cez Lonely planet portál, že nás bude aj so svojimi kamošmi sprevádzať. Do 2 minút sa okolo nás vytvorí zástup ľudí, mužov a detí. Ticho si nás prezerajú. Milla sa mi tisne pod rameno a Gweni sa usmieva akoby spala celý let. Samozrejme, že nespala. Mám pocit, že je všade hmla. Ale to je iba smog, kvôli ktorému ani nie je vidno lúče slnka alebo modrú oblohu. Po chvíľke príde Mahbub a Showa, zahalená šatkou s odokrytou tvárou.

Nastúpime do dodávky a ja rozmýšľam, že keby nás teraz odviezli neviem kam a zabili, tak by nás nenašiel nik. Rozprúdená živá debata a kopec úprimného smiechu ma však vráti do reality a vypne vnútorný alarm. Predierame sa Dhakou slimačím tempom. Všade sú zápchy. Nové auto sa tu ani neoplatí mať, lebo mužmi poháňané rikše, tuk-tuky a poschodové autobusy jazdia tak natesno, že si často udrú spätné zrkadlá. Keď vidím približujúci autobus s trčiacimi končatinami ľudí, radšej sa posuniem hlbšie do auta, aby som nevidela, ako niekto príde o nohu alebo ruku. Nikde žiaden semafor, ideme s masou.

Po hodine zastavíme na preplnenej ulici. Náš hotel sa volá NAAS – home away from your home. Prekvapení sme pár dní pred odchodom zistili, že mať hotel v Dhake je riadne drahá záležitosť. Tento – 2* nás vychádza na 100 euro na noc. Ale zato máme 2 izby a všetci sa pomestíme do postelí. Tato vybehne kúpiť večeru. Feta šalát a rizoto. Gweni si dáva aj napriek mierne štipľavej chuti a Showa sa k nám pridá bez vyzvania, s radosťou chytí vydličku a tlačí.

Nedeľa 18.12. 2016 Nová Dhaka

Okolo 5.00 ráno sa budíme na spev mezuínov. Mám pocit, že jeden sa nasťahoval priamo vedľa hotela. Gweni vstane, no, podarí sa mi ju ešte uspať. Arlie a Milla už o 7 zahlásia, že sú hladní. Na raňajky však treba ešte hodinu čakať. Bangladéšania raňajkujú o 9, obedujú medzi 2-3 poobedie a večerajú o 9 večer. Aj napriek tomu sú podľa štatistík jedným z najchudších národov na svete. Je pravda, že sú drobní, aj väčšina mužov je nižšia odo mňa. Naša bacuľka Showa je výnimka. Pri raňajkách nás obsluchujú tichí muži. Arlie do seba napchá 4 tousty a Gwen volské oko, nestačím sa čudovať.

Dnes nás čaka prehliadka modernejšej časti hlavného mesta so 17 mil. obyvateľmi. Pri vstupe na ulicu cítim, že som v jednom z najhustejšie obývaných miest. Predierame sa na rikšiach pohyblivou masou. Všade to trúbi a kričí. Pri Parlamente je trochu tichšie. Blízky park takmer žíva prázdnotou, zato obpadky pokrývajú takmer celý trávnatý porast. Miestni sú usmievaví. Zvedavo si nás obzerajú a vôbec sa nehanbia prísť sa odfotiť. Showa nám prinesie darček na privítanie. Nejaké kyslé ovocie so šupou tvrdou ako kameň, takže sa nedá okoštovať. Cukor v tvare gule – miestna cukrovinka. A štava s d'atlového stromu. Dáme si s Gweni, ale smrad, čo vychádza z fľaše mi prekazí chuť inak sladkej šťavy.

Neskôr sa presunieme k vojenskému múzeu, kde sa pred 2 dňami konali oslavy nezávislosti – odtrhnutia sa od Pakistanu, 16.12. 1971. Keď na začiatku 20. storočia Angličania (Britská východoindická spoločnosť), ktorí ovládali územie okolo Bengalského zálivu, začali strácať silu, zvolili taktiku rozdel' a panuj. Po boji nenásilného odporu vedeného Ghandim, sa územie rozpadlo na 2 časti – Indiu a Pakistan – západný a východný. Dôvod? Náboženstvo. Kým India bola prevažne hinduistická, Pakistan a Bangladéš moslimské, tak ich spojili. Naši sprievodcovia nás zoberú do kina, kde si na pláťone pozeráme starý film, ktorý zachytáva revolúciu zo 71 a jej vodcu – otca národa Sheikh Mujibur Rahman. Do tej doby sa krajina volala Východný Pakistan a v podstate bola úplne kontrolovaná Západným Pakistanom, ktorý bol cez 1000 km vzdialený.

Bangladéšania boli utláčani, nemohli používať ani svoj vlastný jazyk, preto sa začali voči Pakistanu búriť hneď v 50-tich rokoch. V 71 prišlo k vojne o nezávislosť, no, v decembri sa Pakistan vzdal a bol to Sheikh Mujibur Rahman, s ktorým bola podpísaná mierová zmluva. Je fakt, že pomohol k samostatnosti, ale dnes sa už nik nezaobrá tým, že pod jeho vedením prišlo k vyvražďovaniu civilistov a inteligencie, lebo otec národa bol pod vplyvom Číny a Ruska. Jeho fotky pozerajú takmer zo všetkých

politických a volebných plagátov. Zidealizovaný, ako Mao v Číne. Tato zaspal.

Máme dosť kultúry a radšej chceme ísť na trh. Nenechám si ujsť obchodíky s látkami, veď som v krajine ich najväčšej produkcie. Všade sa to hýri farebnosťou. Kým muži sú pri výbere farieb striedmi, ženy sú ako kvetiny. Avšak moje oblečenie a farba vlasov a pokožky detí je brzdou v predieraní sa davmi. Všade nás zastavujú, chcú sa fotiť, sú zvedaví, odkiaľ sme a prečo sme tu. Miestami je mi nepríjemne, lebo civia. Zajtra si asi už rifle radšej nedám. Všimam si mužov s oranžovými bradami a vlasmi. Henna, vysvetľuje mi Showa, na zakrytie šedin. Je unavená a uchodená. Dnes sa muselo jednať takmer všade. Domáci nám predávajú za niekoľkonásobnú cenu, je jedno čo. Ovocie, tričko, snacky alebo miestny chlieb nan (na obrázku hore).

Pondelok 19.12. 2016 Stará Dhaka

Gweni sa teší na rikšu. Všade so sebou berie plyšové líšky. Musím dávať pozor, aby som ich nestratila. To by bola pohroma. Beriem si Arlana a držím ho ako kliešť. Niekedy nami riadne sekne a stabilita je ťažko

udržateľná. Vodiči sú chudí, veľmi chudí a aj keď je na rikši skupina 3-4 dospelých, šľapú do pedálov.

Tato ide s Gweni na inej rikši, no po dorazení k hinduistickému chrámu, po nich nie je ani chýru ani slychu. Čakáme takmer 20 minút. Odlahne mi, keď ich uvidím. Chudák ostal na rikši sám a vodič nevedel, kam má presne ísť. Chrám je farebný. Vedľa sa nachádza nádrž s vodou, kde sa hinduisti rituálne očisťujú. Hinduistická populácia tvorí iba 12% a nažíva si s moslimami celkom pokojne.

V tesnom závese si to mierime do Arménskeho kostola zo 17. storočia. Správca mi v skratke vysvetľuje, že v roku 2017 sa budú uchádzať o zápis

do zoznamu UNESCO. Musia však zozbierať potrebné historické dokumenty, ktoré boli z väčšej časti zlikvidované počas okupácie Pakistanom. Súčasná ortodoxná komunita predstavuje okolo 50 členov, ktorí sa stretávajú na Veľkú noc a Vianoce. Okolo kostola sú rozmiestnené náhrobné kamene. Niektoré majú cez 300 rokov. Deťom to vôbec nevaďí. Objavili 5 hravých šteniatok. Nevie, kto je zvedavejší.

O kúsok ďalej nad'abíme na brehu rieky Buriganga na ružový palác so záhradami - Ahsan Manzil. Jeho krikľavá farba konkuruje šatom bangla (= bangladéšským) žien. V 18. storočí ho dal vybudovať Sheikh Enayet Ullah, čo zbieral pekné dievčatá z celej krajiny aj za hranicami. Obliekal ich do pekných šiat a dával ich zdobiť. Arlieho palác nezaujímá, radšej zbiera v záhradách odpad. Ten sa kopí pod nohami a návštevníci vyzerajú, že im to vôbec nevaďí.

Uličkami sa predierame k reštaurácii. Som fascinovaná farbami látok. Showa mi hrdo tvrdí, že bangla sú pravé bavlnené. Čínske nie sú. Bavlna sa dováža prevažne z Číny, hotové biele látky sa naspäť vyvážajú do Číny, kde sa farbía a dostanú nálepku MADE IN CHINA. Muži nás aj naďalej zastavujú.

Hovoria iba na Slavina. Ženy sa prihovoria až potom a to iba pre to, aby si nás vyfotili. Klopia cudne oči a rýchlo odídu.

V reštaurácii už vieme, čo si máme objednať – bielu ryžu. Záruka toho, že určite nebude štiplavá, pretože všetko ostatné je. Obsluha síce stále tvrdí, že nie, ale podľa mňa im už odišli chuťové bunky. Miestna ryža mi však veľmi nechutí. Cítiť z nej zem alebo vodu z rieky. Aj Gwen s Arlanom otrčajú pery. Milla je spokojná s rizotom aj napriek miernej štiplavosti.

Deň zakončujeme v Lalbag Fort – nešťastnom komplexe ružových stavieb. Princ, ktorý stavbu začal ju nedokončil, odišiel. Jeho nástupca začal dostavbu, ale zomrela mu dcéra, tak komplex označil za nešťastný a odišiel. V jednej z budov je hrobka jeho dcéry Bibi Pari. Usadili sme sa na trávniku a obdivovali čistotu. Konečne záhrada

bez obalov z jedla. Deti sa vybehali a my sme asi na 1000 fotiek s miestnymi. Už som nemala chuť sa ani usmievať. Milla s Arlanom už nepózujú, schovávajú sa. Gweni je vysmiata. Znova ostala bez poobedneho spánku, ale vyzerá svieža. Po ceste do hotela sa stratíme. Som so Showou, tak sa nakoniec nájdeme. Horšie je na tom Slavi, ktorý má so sebou Arlieho a Millu. Trvá im to o 30 minút dlhšie a miesto zazreli náhodou. Vodič nevedel, kam ísť. Je mi nejako čudne od žalúdka. Teším sa do postele.

Utorok 20.12 2016 Plavba po rieke Gange

„Mami, tút.“ Gwen sa zľakla a pritísila sa ku mne. Drobná, bledá a unavená. „Neboj sa, to je iba l'od. Dnes tu budeme spať,“ uistila som ju a uložila na tvrdé lôžko v minikabínke, kde sa vmestili 2 postele po bokoch stien. Obrovská loď by nás po rieke Meghne a neskôr Gange mala cez noc preniesť až do mesta Barisel. Uvidíme, lebo dnešný deň bol plný prekvapení. Už včera večer bola Gwen nepokojná a ťažko zaspáva. Ráno sme sa obe zobudili dolámané. Bolo mi zle od žalúdka a ona mala teplotu. Nasilu som hodila do seba toast, lebo sme mali pred sebou niekoľko-hodinovú cestu do 1000-rokov starého bývalého hlavného mesta. 46 km nám trvalo takmer 2 hodiny a začalo sa mi neprijemne grgať po pokazených vajciach. „No, nazdar, toto som mala, keď som mala pokazený žalúdok po otrave melónom,“ uvedomila som si.

Najprv sa zastavujeme v Panam Nagar, čo pochádza zo začiatku 19. storočia. 52 pekne zachovaných budov z tehál však tata veľmi neoslovilo, tak radšej fotí ľudí. Ja sa zvalím na zem a Showa mi od miestnej ženy

pýta vodu. Prinesie ju v sklennom džbáne, čo je pocta pre hostí, ako mi Showa vysvetlí. No, hneď ako zacítiť vôňu vody, napne ma. Je určite len prefiltrovaná z neďalekej nádrže. Skúsím sa pozbierať a v dedinke sa snažím odreagovať u miestneho krajčíra, ktorý má pekné látky. Pár ich kúpim. Arlie znovu zbiera všetok odpad, čo sa mu zapáči. Ani jeden deň nenechá na hoteli svoj vzácny ruksak. Má v ňom všetky svoje poklady. Fixky, zošit, gumového hada. Darmo mu hovoríme, že nesmie zbierať špinu.

Vždy si niečo zaujímavé všimne a strčí to do sieťkovej tašky. Trochu mám o neho strach, lebo má zvyk si dávať špinavé ruky do úst. Tak ho neustále kontrolujem a utieram mu ruky do mokrych servítk.

V reštike ideme do istoty – suchá ryža. Deti ju už nechcú vidieť, no, je to jediná aká-taká istota. Gwen dá pár lyžičiek a nasleduje nálož. Prebalím ju za prítomnosti pokazených vajec, čo mi idú zo žalúdka. Aj na tatovi je vidno únavu. Doobeda sa mu veľmi nepáčilo. Berie to ako stratu času a je podráždený. Chýba mu dobrá strava a hlavne mäso. Má pocit, že Showa je na tomto výlete úplne zbytočná. V podstate nám nejako nepomáha, nevysvetľuje, poväčšinou si rieši svoje osobné veci po telefóne. Po obede

sa mu nálada zlepšila. Bývalé hlavné mesto Sonargaon s palácom, záhradami a vodnými nádržami je príjemným miestom. Musím si na chvíľu ľahnúť na zem. Do 5 minút okolo mňa stojí asi 30 Bengálcov a ticho ma pozorujú. Dnes nemám chuť sa fotiť. S istotou viem, že mám pokazený žalúdok. Stačil by jeden grg do davu a rozprúchol by sa. Aspoň mám zadné vrátka. Hneď ako si sadnem, posadajú si okolo na fotenie. Tato si fotenie užíva. Svojím zvonitým smiechom láka ešte viac zvedavcov, ktorí sa neustále pýtajú tie isté otázky: „Odkiaľ sme? Akého náboženstva sme? Čo tu robíme? Sú všetky deti naše?“

Ešte stále neviem, aký je plán na večer, lebo Khaled ich mení každú chvíľu. Vidím na Slavínovi, ako ho takáto neistota alebo neinformovanosť vytáča. Má rád veci pod kontrolou a chce vždy poznať presný plán do detailov. Ale snaží sa ovládať. Park je príjemný. Naďabíme na kolotoče, ktoré sú ručne poháňané. So zapadajúcim slnkom sa treba pobrat' preč. Po 10 minútach v nadsakujúcom aute je aj Mille zle. Gwenni má hnačku. Náladu má dobrú. Ja sa snažím prežiť.

Cesta je akoby húsenková dráha. Vodič neustále pridáva a brzdi, vyhýba sa protiúdcim vozidlám a trúbi. Asi po 1 a ½ hodine vyjdeme na hlavnú ulicu so stánkami. Miešajú sa tu všetky pachy. Od rozkladajúcich sa odpadkov a zvierat po smažený chlieb paratas. Stihnem otvoriť igelitový sáčok a zachytiť obsah žalúdka.

Cítim chuť d'atlového džúsu, čo sme s Gwenni pred 2 dňami chutnali a je mi jasné, odkiaľ všetko pochádza. Pri aute to ešte kvôli neznesiteľnému smradu dokončím, priamo na kopu odpadkov za asistencie niekoľko párov zvedavých očí.

Zvyšok cesty sa vlečie. Na cestách je živo až živelné. Čudujem sa, že sme ešte nevideli žiadnu nehodu. Autá trúbia, ľudia visia z autobusov a okolo sa rozkladá biela hmľa. Tak je aj v Dhake. Mám pocit, že minimálne polovica jej obyvateľstva vyšla do ulíc a tlačí sa niekam do neznáma. Autá sa tlačia, oškierajú a medzi to sa predierajú chodci. Semafór? Neexistuje. A policajtov každý ignoruje hneď, ako sa

otočia chrptom. Mesto je vysvietené a posiate obchodíkmi s farebnými látkami, oblečením, ovocím a inými

vecami. Keď sa však zadívam na šedú okolo, chápem, že ľudia si potrebujú skrášliť krutú realitu, chudobu a úbohosť života. V prístave kotvia obrovské lode. Smrdí tam ako v mojom žalúdku.

Naša kajuta je na 4. poschodí. So zdesením zisťujeme, že má 2x2 metre a 2 úzke postele. Tatovi sa napne sánka, ale Showa zachraňuje situáciu. Poprosí chlapíka, aby presťahoval hostí z oproti sa nachádzajúcej kabínky a rozdeľujeme sa. Ešte dozrie na to, aby vydrhli záchod a potom sa rozlúči. Tato sa upokojí a Gweni hodí vodovú nádrž. Pevne zatlačím závoru na dverách a skúsím zaspáť. Vonku sa však

miešajú hlasy okoloidúcich a smiechu. Okrem toho zo záchodu páchne a muži fajčia. Nejako zaspím.

Streda 21.12. 2016 Barisal

Zobúdžeme sa po chladnej noci z hmlie zahalenom prístave Barisal. Ešte je skoro, tak nás nezastavujú ľudia. Pomerne rýchlo sa prederieme do hotela, kde chytro preperiem prádlo. Práčka je tu veľký luxus, perie sa v riekach, tak si budem musieť vystačiť sama. Pod prúdom horúcej vody sa snažím zoškriabať prach a špinu hlavného mesta. Za nechtami mi ostáva čierna špina.

Dnes je na pláne ružová mešita. Žiadna kultúrna pamiatka, iba 10 rokov.

zumiem, na čo sme ju vidieť, ale aspoň nás

pustia dnu. Gwen si dobre pospí a kým sa zobudí, Milla vyzametá priestor pred mešitou. Poobede ostávame v meste na miestnom pouličnom trhu. Arliemu sa podarí si pichnúť slamkou do oka. Do hotela ho treba odniesť, lebo ho plač úplne vysilí. Je mi ho ľúto, ale aspoň bude nabudúce opatrnejší. Večer im necháme čas na pozeranie rozprávok. Chcela by som sa ísť pomotať do uličiek iba so Slavinom. Chalani sú ochotní postrážať deti. Tato je však bez nálady. Z vonku sa ozýva disco hudba, akoby bola priamo v hoteli. Do toho sa mieša zvolávanie mezuínov do modlitby a trúbenie tuk-tukov.

Štvrtok 22.12. 2016 Mongla Bagerath

Ani neviem ako som v noci zaspala. Únava nás zmôže každý večer. Po raňajkách zbalíme kufor a naložíme sa do čiernej dodávky. Khaled s Mahbubom vždy noc predtým vybavujú transport na nasledujúci deň. Podľa plánu nás čaká iba hodina cesty, no, keď sa blížíme k 3 sme neposední. Treba nám počkať na kompu, aby sme sa prepravili cez rieku Katcha. Bangladéš je krajina s vysokým podielom vody, až 7% územia tvoria tečúce a stojace vodné plochy. Prostredie je tu iné. Veľa zelene, paliem, zem je rozpolíčkovaná

a vyzerá ako patchwork jazierok a polí s poľnohospodárskymi plodinami. Na palube pompy sme atrakciou.

Niektorí z mužov s dokonca nalepia na tmavé sklá dodávky, aby zazreli aspoň naše siluety. Ostávajú po nich otlačky prstov a nosov.

Zastavujeme sa pri mešite, kde je očisťovacia nádrž. Muži sa umývajú. Podľa miestnych by tu mali žiť 2 krokodíle.

Po obede pokračujeme do 60-kupolovej mešity v Bagherhate. Patrí pod ochranu UNESCO a je nazvanou najimpresívnejšou moslimskou pamiatkou na Indickom subkontinente. Mesto bolo tak ako ostatné v histórii zbúrané počas islamizácie a nanovo vystavené. Tam, kde boli niekedy hindu chrámy, stoja teraz mešity s vodnými nádržami. Táto so 77 kupolami a 60 piliermi sa začala stavať v období Sultanátu v roku 1442. V 15. storočí bolo mesto premenované na Khalifatabad.

Sledujem ženu, ktorá v hnedej vode nádrže najprv perie šaty. Neskôr vojde do vody celá, aj v svojom oblečení. Umýva ho na sebe. Ponorí sa celá do vody a pokračuje umývaním vlasov. V špinavej vode si dokonca aj vypláchne ústa. Pri tomto ma striaslo a črevami mi prešiel krč. Určite je zvyknutá na všetky baktérie a nemá problém. Aj keď, podľa štatistik, ročne tu zomrie 4100 detí na hnačky spôsobené vodou... takže niekto si to predsa len odnesie.

Pozriem na Gwen. Hnačkuje, ale je v pohode. Je viac unavená. Všade nosí do sebou plyšové líšky. Ich biele časti sú už riadne zafúľané. Večer dorazíme do Mongli. Hotel má plesnivé steny, ale horúca voda nás prehovorí. Aj tak v meste iný hotel nie je. Chytro sa ubytujeme a kompou na stojáka sa presunieme na 2.

breh rieky, aby sme za asistencie najmenej 20 mužov kúpili plienky pre Gwen. Voda v rieke je hnedá, bahnitá. Jej íľovitá vôňa mi v ústach vybaví jej chuť – ryža tak tiež chutí... dúfam, že čoskoro dohnačkujeme. Aspoň, že vajcovka mi už prestáva.

Piatok 23.12. 2016 Sundarbans – najväčší mangrovový les sveta

Dnešný cieľ – Sundarbans – najväčší mangrovový les na svete. Zaberá 10 000 km², 80% čoho na území Bangladéšu a zvyšok leží v Indii. Kvôli prílivu a záplavam po zime sa 1/3 jeho plochy počas roka stratí, aby sa v období sucha znovu vynorila. Je to v podstate les v nespočetnom množstve riek a riečok, ktoré ústia do Bengalského zálivu. Khaled zabezpečil loď. Tato sa trochu obával, či to nebude malý člnok nastojáka, ale prekvapila nás loď s malou kajutou a pohodlnými sedačkami na nej, s dobrým výhľadom. Keď o 9 hodine začíname trochu váham, lebo kvôli bielej hmle je viditeľnosť tak do 50 metrov. Všetko je biele, vzduch,

obloha, iba voda je zblízka hnedá. Taká je Bengalská zima. Prijemné teploty okolo 15 stupňov v noci a medzi 22-27 cez deň. Deti si vymaľúvajú. Arlie v jednom momente zdvihne hlavu a vážne zahlási: „*Santa je veľmi múdry.*“

„Prečo Arlie?“ pýtam sa. „Lebo vie kresliť húsenice,“ ukáže mi vo svojej omaľovávanke, čo dostal k Vianociam.

Ako zastavíme 1.krát, prekvapí ma množstvo bangladéšskych turistov. Cudzinci tu nie sú. Nevie, či je to Vianocami, alebo preto, že Bangladéš svojou chudobou a nerozvinutosťou vôbec neláka. V ekocentre parku, ako sa miesto nazýva máme možnosť vidieť farmu krokodílov, škvrnitú vysokú zver, čo tu žije a makaky hnedej farby. Mangrovový les je bahnitý a prejsť sa ním dá po drevenných chodníkoch 1,5 metra nad zemou. Počas prílivu voda vystúpi až po lávky. Snažíme sa ísť lesom potichu, no, dav, čo nás prenasleduje

kvôli foteniu je hlučný a zobudil by aj mŕtvolu. Je mi úplne jasné, že bengalského tigra neuvidím. Podľa odhadu z roku 2015 ich tu žije 104 kusov. Ročne im padne za obeť medzi 30-100 rybárov. Inak sa pred ľuďmi skrývajú. Kapitán našej lode, mladý chalan, videl jedného. V centre sú fotografie a kostra malého Gangského riečneho delfína. Pre rybolov a hrádze ich populácia klesla na 1200-1800 kusov. Striehnem na delfína pripomínajúceho dinosaura celý deň. Zbytočne. Ak ho ulovia domáci, zožerú ho. Tak nech ho radšej nevidím.

Na 2. zastávke sa chodníkom máme dostať hlbšie do lesa. Kým nás pustia, tato je úplne vypenený. Keďže sme cudzinci musíme platiť 10–násobne viac pri všetkých vstupoch. Národné pravidlo. Tu je však povolenie na vstup dosť drahé 1500 Taka – 18 euro na osobu vrátane detí, i Gwen v nosiči. Po hádke nám poplatok za Gwen odpustia a prejdeme parkom s rangerom. V blate pod nami tancujú malé červené kraby. Odrazu zbadáme veľkú otláčku. Ranger potvrdí, že je tigra. Zatajíme dych, je čerstvá, možno z rána. Takže sú tu...

Poobede sa predrali slnečné lúče cez biele mraky. Deti si cestu späť krátia upratovaním a umývaním kajuty. Dospelí pozorujú rybárov a ich dediny na brehu. Ich život musí byť krutý. Rieka je im všetkým. Domovom, obživou, prácou i bohom, ak sú hinduisti. Ich domy sú z blata, pokryté palmovými strechami, čo je kontrast k farebnému oblečeniu ich obyvateľov. Na brechoch vidno, ako rieka eroduje pôdu. Bangladéš je krajinou s najväčším problémom erózie. Dôvod. Poľnohospodárstvo zaberá takmer každý meter zeme. Keď sa zem na brehoch využíva na tieto účely, vyklčuje sa prirodzený les spolu s koreňovým systémom. Potom stačí, aby prišlo obdobie dažďu, hladina vstúpila a postupne zem odnáša. Výsledok, strata pôdy, však nie je to najhoršie. Horšie je, že odplavená zemina zplytšuje a rozširuje dno riek, ktoré sa následne jednoduchšie vylievajú mimo svojich korýt. Uzavretý kruh, ktorý sa len ťažko presekne.

Neodoláme a v jednej z dediniek sa vyloďíme. Keďže breh je blatistý, chlapi ho naboso prebrodia. Mňa odnesie tato. Domáci nevedia ako reagovať. Stoja ako nemá. Takéto prejavy medzi mužom a ženou sú tu asi tabu. Hneď ako som na svojich nohách, nahodím priateľský úsmev. Hádam ich presvedčím, že nie som cifrovaná panička. Jeden z chlapcov predáva kareláb. Beriem od neho jeden a pýtam sa, čo za to. Nevie, čo povedať. Pomôžu mu starší muži a chlapča dostane životne dôležitú lekciu, že od cudzincov treba pýtať najmenej 2-násobne viac. Ako vždy, najväčšiu pozornosť zožne slamovlasá Gwen. Odchádza s plnou rukou cukríkov a širokým úsmevom štebotajúc: „*Mine.*“

Vraciame sa do vlhkého hotela. Khaled ostane s Arlanom a Millou – pozerajú rozprávky a my s Gwen a Mahbubom

sa prepravíme na 2. breh. Tato dnes musí dostať svoju porciu mäsa, už má abstinénčné príznaky. Skočíme do miestnej vývarovne, pred ktorou sa na ražni točia drobné kurence. Posadíme sa a čakáme. Gwen

vykrikuje: „*Meat, meat, I want to eat the meat.*“ (Mäso, mäso, chcem jesť mäso.). Kura štípe. Snažím sa jej dávať iba mäso z vnútra, ale aj to je cítiť. Nevadí jej to. Chce viac. A ešte viac. Tato má blažený pocit. Ja som opatrná. Jasne, že mi šmakuje. Po týždni ryže by som zjedla aj mŕtvolu, ak by nechutila ako zem. V tom si uvedomujem, že som tu jediná žena. Tie miestne sem majú asi zakázané chodiť. Muži si ma prezerajú. Najviac ich fascinujú moje elastáky. Ej, keby vedeli aké sú pohodlné...v porovnaní so šatkami, čo si treba 10x obtočiť okolo tela a behať sa v nich vôbec nedá.

Sobota 24.12. 2016 Khulna a bangladéšsky vlak

Cesta vlakom je nakoniec celkom zábava. Čaká nás 7 hodín cesty v kupé. Arlie s Millou sú na hornej posteli. Vďaka zavretým dverám sa s nami nik nechce fotiť. Dvaja cestujúci, čo sú s nami v 6-miestnom kupé sú zdržanliví. Po 2 hodinách sa začínajú bláznit'. Asi 50-ročný pán si hádže s deťmi papierovú loptu a Gwen sedí na kolenách mladého chalana, ktorý vyzerá ako Bengalský Casanova, ale isto má rád deti.

Ráno sme po ceste do mesta Khulna stihli návštevu ekoparku s mešitou a detským ihriskom. Vďaka palmám sme mali príjemný chládok a deti sa prehrali. Arlanovi sa podarilo spadnúť do vody, ale všetci, vrátane našich sprievodcov to brali v pohode. Už si na deti zvykli a deti im to odplácajú priateľskosťou a prítluťou. Mahbub je rodený otcovský typ a nosenie detí si užíva. Vedľa parku, pred svojím domom pripravovala žena palivo zo zvieracích výkalov. Nabrala dobrú kopu, trochu ju ušľáala a potom oblepila na pripravené palice. Po vysušení na slnku sa palicami podkuruje pod hrncami. Na ktorých sa napríklad pripravuje čaj. Brrr, až ma striaslo. Pred nástupom do

vlaků si s Millou skočíme na trh, kde jej kúpim dvojce elastákov. Treba ich skrátiť, tak ideme za krajčírkom, čo sedí vedľa. Spraví to do pár minút. Všimnem si, že má na každej ruke rozdvojený palec od stredného článku. Každý dvoj palec má 2 nechty.

Vo vedľajších stánkoch muži valkajú plochý chlieb nan. Už mi ide hore hrdlom spolu s ryžou. Všetko jedlo sa balí do nastrihaných starých novín alebo listov z použitých kníh. Pri jednom nane si precvičím present simple z angličtiny. Musí sa uznať, že sa snažia recyklovať.

Pýtam sa Khaleda, aká je ideálna Bangladéška žena na život. „*Ani chudá, ani tučná,*“ odpovie bez rozmýšľania. Je to 27-ročný chalan, ktorý svojou chudou postavou a nevinným úsmevom pôsobí ako chlapček. Je vnímavý a nekonfliktný typ. Veľa rozmýšľa a citlivo všetko prežíva.

„*Aha, no, tak mi nejakú, prosím, ukáž,*“ vyzvem ho. Ukáže na dievča zahalené v čiernom. Podľa nôh a štíhleho pásu odhadujem, že je podobná vyžľa ako on.

„*Dôležité je, aby nemala brucho. Žena s bruchom je tučná,*“ dodá.

„*A charakterovo?*“ pokračujem.

„*Nesmie mať za sebou veľa vzťahov. Také ženy nie sú dobré. A nesmie byť príliš emočná. A nie príliš urozprávaná.*“

„*Čo znamená emočná?*“ chcem vedieť.

„*Že sa postará o rodinu, deti. Je priateľská, ale nebuzeruje a vie sa ovládať,*“ dodá po zamyslení.

a citlivo. Ak sa niekto pri niekom pristaví, do minúty sú priatelia a bavia sa ako starí známi.

V Dhake mi Showa rozprávala, že moslimský svet je k ženám omnoho lepší ako hinduistický. V tom moslimskom musí dať muž žene, ak si ju chce zobrať peniaze. Je to zábezpeka, ak by sa niečo stalo, alebo im to nevyšlo, aby žena neostala bez peňazí. Normálne je to do 500 tisíc Taka (6 000 euro). K žene sa správa ako ku kráľovnej, je to budúca matka jeho detí. Žena odchádza žiť do domu svojho manžela, pod jednu strechu so svokrovcami. V hinduizme je to naopak. Rodina dievčaťa platí veno. Podľa Khaleda sú miestni muži veľmi priateľskí, otvorení a voči svojim ženám a deťom sa správajú veľmi korektne

Cesta vlakom ubieha rýchlo. O 5 hodine sa z rádia v kupé ozve spev k modlitbe a mladý chalan sa vyparí. Využívam čas a ideme s Millou na čaj do jedálenského vozňa. Spanilá to myšlienka. Realita ma však prekvapila. Kým naše kupé je relatívne pekné, zvyšok vlaku je madžganica ľudských tiel. Míňame dokonca špeciálny vozeň určený na modlitby, kde sa práve pár mužov modlí. Objednáme si čierny čaj a sadneme si na ponúknuté stoličky. Všetci na nás pozerajú. Mille chutí čas s kopou cukru. Využívame čas a trkoceme o babských veciach. Už sa s ňou dajú viesť celkom zaujímavé rozhovory.

Tato má tú česť a mladý chalan mu v kupé ukáže fotky priateľiek. Má 2. obe by si chcel zobrať, no, ony o tom ešte netušia. Pred vystúpením v Rajshahi si nasadí okuliare, zvodný úsmev a navoňavkuje sa. Ide na rande.... Párkrát si ma zvodne premeria...možno by ma chcel do háremu. No, to nevie, že by som žiadnu rivalku netolerovala.

Nedeľa 25.12. 2016 Rajshahi – Na dne rieky Ganga

Túto noc prišla hnačka na tata. Ja pokračujem spolu s Gwen. Cez deň je čulá, no sem-tam má záchvat hnevu od únavy. Pije dosť a je na banánovo-nanovej diéte. Ráno sa dostaneme k rieke Padma – jedna z hlavných riek tvoriaca Gangu. V období sucha je jej voda tenučkým pásikom v diaľke. Na vysušenom dne sa dá hrať. A tak sme sa aj celé ráno prehrali. Arlie si dokonca spravil oheň s Khaledom. Po obede sme sa vydali k hinduistickým chrámom v dedinke Puthia. Nachádza sa tam pomerne dobre zachovaný komplex pochádzajúci z rokov 1550 až 1660.

Terakotové oranžové budovy sú zdobené malými obkladačkami, na ktorých sú zobrazené rôzne príbehy. V jednom chráme sa nachádza najväčší Shivov penis. Deti sa prehrávajú medzi chrámami a deň zakončíme pri múzeu, ktorého meno som zabudla. Sedíme v parku a s úsmevom odmietame akékoľvek fotografie. Sme unavení. Arlan s Millou si pod stromami stavajú bunker a nedajú sa rušiť dotieravými telefónmi. Po ceste zo záhrady sa so Slavim chytíme okolo pásu. Automaticky zasuniem svoju ruku do jeho zadného vrečka, na čo sa tato odtiahne a povie:

„Čo si tu budú myslieť. Také niečo...ešte tu spravíme nejakú revolúciu, ak by to ženy skúsili doma na svojich manželoch.“ Vybuchneme v smiech pri tejto predstave a trochu si ešte zavtipkujeme na účet miestnych. Tato je na tejto dovolenke pozorný. Sem-tam hodíme zaujímavý rozhovor a zasmejeme sa dobre od srdca.

Mahbub ma ťahá k stánku s čajom. Vraví, že je vynikajúci. Keď ho pijem, otočím sa chrbtom k paliciam s hovnami, nechcem na to myslieť.... Čaká nás cesta do neďalekej Bogry. Hotel je pekný a priestranný. Hneď sa vrhnem na pranie. Gweni zaspáva s novými fixkami, konečne si ich nebude musieť požičiavať od starších súrodencov.

Pondelok 26.12. 2016 Bogra – najstaršia história krajiny

Spali sme ako drevá až do 8. Po raňajkách stále netušíme, ako bude zorganizovaný deň. Tuk-tukom sa odvezieme na autobusovú stanicu. Po krátkom brainstormingu s miestnymi budeme pokračovať tuk-tukmi ešte 15 km. Druhé miesto je opačným smerom 50 km, tak to nechávame na zváženie. Po prejdenej vzdialenosti objavujeme Gokul Medh – Terasovitý základ pre hinduistický chrám pochádzajúci zo 6.-7. storočia. Na jeho ruinách bol neskôr postavený iný chrám. Miestni používajú skôr názov Lakshindar Behular Basar Ghar. Behula bola dcéra bohatého obchodníka. Jej otec vystaval chrám na jej svadobný obrad. Ale si pohneval bohyňu hadov. Preto v konštrukcii nebola žiadna diera, otvor, aby sa dnu nedostal žiadny had. Počas svadobnej noci však bohyňa hľadá dnu dostala. Ten uštipol ženícha Lakshindara. V tú noc aj zomrel. Prekvapuje ma, že nás nechajú o tak starej pamiatke chodiť. Pálené tehly sú pevné, no, pod topánkami sa hrany ničia. História tu v krajine ešte nemá veľkú hodnotu.

Cez deravý plot sa k nám dostávajú deti. Mám pocit, že tato je lákadlom pre všetky, ktoré ho stretnú. Stačí, aby sa zaškeril a sú jeho. Gweni vykrikuje: „*Pretty dress!*“ Farebné šaty dievčat sa jej páčia. Niekedy sú v skupinke mladé, možno 12-14-ročné dievčatá nosiace malé bábätká. Predpokladám, že padli za obeť skorým sobášom, v prípade, že sa rodina o nich nevedela postarať. Je to nelegálne, ale tolerované.

Pokračujeme o kúsok ďalej k Magastan Gahr – opevnenému mestu, ktoré vyrástlo na ruinách pôvodného hlavného mesta starobylej ríše Pundurunagah alebo Pundra. O pôvodnom meste sa toho veľa nevie. Pochádza z doby cca 2 tis. rokov pred Kristom. Iba čínsky cestovateľ, ktorý ríšu navštívil v 7. storočí opisuje, že to bolo skvostné mesto, s priemerom 10 km. Kráľovstvo sa rozkladalo od Himaláji až po rieku Padma, s bohatými lesmi a produkciou hodvábu. Jeho sláva sa prirovnáva k Babylonu, Aténam, či Rímu.

Po prijatí moslimskej viery bolo mesto zčásti zničené a vystavané nanovo. Medzi rokmi 1346 až 1576 tu vyrástlo nezávislé moslimské kráľovstvo – Islamský sultanát. Prechádzame po mure, čo sa ťahá v tvare obdĺžnika s hranami okolo 1.5 km popri rieke. V jeho vnútri sú ruiny palácov, obchodných domov, mešít a kanalizácie. Sú však zčásti neodokryté a zčásti pokryté poľčkami, na ktorých miestni pestujú zemiaky, cukiny a iné plodiny. Neverím vlastným očiam, že taký skvôst nie je chránený, aj keď je pod krídlami UNESCO. Práve tu sa nachádzalo centrum arabských, perských a indických vzdelancov, ktorí prekladali klasiky z Hinduinštiny, *Príbehy 1000 a 1 noci* z arabčiny a dali tak základ novému jazyku Bangladéštine. Je to smutné, ale rozumiem, že žalúdok je prvoradý....z histórie sa chudobní nenajedia.

Končíme v Bogre a prvý raz sme v reštaurácii, kde jedlo naozaj neštípa. Zeleninová polievka je lahodná. Gwen si pýta dupľu. Dnes som zistila, že jej vyšli spodné päťky na oboch stranách, čo mohlo byť tiež príčinou jej hnačiek. Deň končíme v hračkárstve, kde si deti vyberú potrebné veci a Milla ešte dostane pestrofarebné topánky.

Utorok 27.12. 2016 Niekde za Dhakou alebo 2500

Opúšťame Bogru a vydávame sa smerom k Dhake. Vodič jazdí ako z filmu *Fast and furious*. Aj Slavi má čo robiť, keď ho hádže na strany. Sem-tam lizneme oprotiidúce auto. Je to bežný spôsob riadenia. Všetci sa predbiehajú, trúbia a flekujú. Scenéria sa s pribúdajúcimi kilometrami nemení. Žiadny kúsok zeme neleží naprázdno. Mám pocit, že celý Bangladéš je jedno veľké pole. A ak sa zem neobrába poľnohospodársky, slúži na výrobu tehál. Stačí na to pec s vysokým komínom. Ako sa približujeme k hlavnému mestu smrad sa zintenzívňuje a miestami je fakt neznesiteľný. Vedľa ciest sa kopia odpadky, za nimi sú polia. Využívam čas a kladiem Mahbubovi otázky ohľadom vzťahov medzi mužmi a ženami.

Mahbub je momentálne bez práce. Ukončil sociológiu a čaká na štátne miesto. Treba naň čakať okolo 6 mesiacov a úplatok je bežná prax. Predpokladá, že behom mesiaca-dvoch by mal mať miesto. Mám ho rada. Je tichý, spoľahlivý, má rád deti a narodil sa asi s preddispozíciou slúžiť ostatným. Zaujíma ma, či sa chce oženiť. Jasne. Hneď ako bude mať prácu, poprosí rodičov, aby mu našli ženu. Vyvalím oči, berie to tak prirodzene. Nedá mi neopýtať sa, ako si je istý, že mu vyberú dobrú.

„Lebo ma najlepšie poznajú. Vychovali ma, tak vedia, čo potrebujem. Určite mi vyberú dobrú ženu.“ Hneď ako mu ju vyberú, začína sa pripravovať svadba. V rozpätí 1 až 6 mesiacov sa môžu zobrať. Teší sa. Cíti sa pripravený. Toľko rešpektu a dôvery voči rodičom. Rodičia však deťom nedávajú žiadny predmanželský „kurz“. Ak prídu problémy, sedia so svojimi deťmi a vysvetľujú im veci.

Cesta je dlhá. Namiesto 4 hodín dorážame na miesto určenia po 7 hodinách. V jednej z nekonečných dedín nás čaká cyklista a dovedie nás pred svoj dom. Otvorí bránu a vojdeme do dvora, kde sa v štvorci nachádzajú asi 4 domy. Domáci Shahi nám prenecháva svoju izbu s manželskou posteľou. Ešte ju chytró vystrieka niečim, čo v Arlanovi spôsobí okamžité zvracanie. V izbe sú 3 skrine, manželská posteľ a stolík so starým počítačom. Všetok majetok Shahiho jeho ženy Mony a ich 6-ročnej dcéry Eleny. Steny sú vlhké. Okná majú

namiesto skla mreže a na noc sa zatvarajú okenice. Manželka toho veľa nenahovorí. Pracuje ako učiteľka v miestnej škole a po dome sa presúva ako duch. Vedľajšia izba je obývačka spolu s detskou izbou a vedľa je matkina izba. Za ňou kuchyňa. Podľa zvyku ostal Shahi, ako syn, bývať u rodičov. Ostatné nízke domy sú obývané vzdialenejšou rodinou. Deti sa hneď skamarátia a behajú okolo domu. Tešia sa z papagájov, ktoré sú v niekoľkých klietkach a vedia rozprávať. Keď Milla pri kuchyni zvolá:
„Aký zlatý potkan!“ Zamrznem. Dúfam, že sa zdržiavajú iba vonku a maximálne v kuchyni...

Necháme deti s Monou a ideme na prehliadku dediny. Už je tma, no všade do srší životom. Tato vraví, že je lepšie to zopakovať zajtra za svetla. Shahi má veľa plánov. Prijíma turistov. Chce spraviť ekocentrum pre turistov a ľudí postihnutých dawnovým syndrómom. Do toho založil školu. Keď zisťujem, či sa to aj Mone páči, zasmieja sa. Nie, nepáči. Monu mu vybrala mama, ale ľúbi ju ako koňa, aj keď sú obaja cholerici a občas sa vedia riadne pohádať. Ale len za maličkosti a rýchlo sa udobria. Ak sa Mona na neho veľmi hnevá, tak mu ráno nepripraví jeho obľúbený čaj s mliekom. Najprv ju 3 krát odmietol. Mama mu Monu, najlepšiu kamarátku Shahiho sestry ponúkla s odstupom 1, 3 a 6-mesiacev. Keď odmietol posledný raz, vstúpil do toho otec a Shahi privolil. Otec povedal: *„Tvoja sestra ju má rada, mama ju má rada, aj ja. Aj ty sa ju naučíš mať rád.“*

Pár stratil už 2 deti. Prvé zomrelo v 9. mesiaci tehotenstva a druhé dievčatko 2 dni po narodení kvôli respiračným ťažkostiam. Mona mi povedala, že necíti bolesť, lebo už 1 dieťa majú. Budúci rok skúsia posledný krát, povedal Shahi s láskou.

Streda 28.12 2016 Ekoturizmus a veľké sny

dedučko a nakukli sme do hlučných plechových búd, kde sa vyrábali baly bielej látky. Tá sa potom na farbenie vozila niekam inam. Podmienky, v ktorých pracovali deti aj starí boli hrozné. Žiadne okná, chabé osvetlenie, teplo a hluk. Pri búdach žili celé rodiny. Trochu neskôr sme sa dostali do inej dediny, kde sa dlhé farebné nite menili na dlhé kusy látok – šari, tradičné oblečenie pre ženy, alebo na látky pre bežné použitie ako uteráky. Hneď sa okolo nás zjavili deti.

Večer som sa nesprchovala. Kýbeľ so studenou vodou ma odradil. Síce je to lepšie ako v mútnych vodách nádrží, ako to robia domáci, ale aj tak som nemala chuť. Dnes sa tiež neumyjem, nejako to vydržím. Deň bol akčný. V podstate sme nevedeli, aký bude nasledujúci krok. Najprv sme šli na trh, kde boli premiešané vône tak silné, že Arlie hneď zvracal. Pozreli sme si miestnu ručnú výrobu zlatých šperkov, kováčske dielne, kde pracoval ešte asi 100-ročný

Zvyšok dňa sme strávili na lodi, čo nás zobral na neďaleký ostrov. Ten je nad vodou iba v období sucha,

kedy na ňom miestni pestujú arašidy, repku a zemiaky. Voľne tu rastie vysoké rákosie, ktoré v období kvitnutia produkuje nádherné biele páperie. Všade sa pasú ovce a kozy. Počasie je nádherné, okolo 25 stupňov a svieti slnko. Jediné, čo ma prekvapilo je odpad. Elena odbalila sladkosť a obal hodila do vody. Rodičia nič nepovedali. Ja si odpad zbieram ako vždy do igelitky. Neujde mi ani smietka. Keď sa večer vylodíme nesiem si plnú igelitku so sebou. Keď vystúpi, tašku jednoducho odhodí do vody, kde sa takých igelietiek plaví mnoho. Musím si zahryznúť do jazyka, lebo keby mu vynadám do ekoturistických snílkov, asi by to nepochopil.

Večeru varím ja. Tato má dosť štipľavého. Dnes kúpil na trhu rybu - catfish. Že vraj najdrahšia ryba v Bangladéši. Vyšla ho na 1400 Taka po zjednávaní. Rozmýšľam ako ju spraviť. Cesnak a limetka. Nechám marinovať tak hodku. Medzitým chcem očistiť zemiaky. Mona mi na zem zloží mačetu na stojane, ktorú používajú na krájanie. Pozerám na malý zemiak, potom na mačetu. Je tak ťažká, že ju v 1 ruke ani neudržím. Naveľa vyhrabeme niekde nožík – príborový. So zemiakmi si poradím. Ošúpané ich dám variť do vody. Odkiaľ je tá voda? Ale už to nechám tak, aspoň prisypem kopec soli. Keďže majú iba 1 plynový varič, počkám a potom vypražím rybu. Je mäkká, šťavnatá a hlavne nepálivá. Arlie si pochutí na zemiakoch.

Po večeri ma Moni oblečie do svojho šari.

Chvíľu trvá, kým ma dostatočne obtočí a naskladá jedným kusom látky. Je krásne, ale nepohodlné. Nevieť si predstaviť, že by som takto behala za deťmi. Tato si dá panjami, košeľu pre mužov, čo často siaha až po kolená, a so Shahim si ideme sadnúť do blízkeho baru. Som prvá žena, čo doň vstúpila. Podáva sa iba nealko, alkohol je v celej krajine zakázaný. Je to zaujímavé, lebo muži namiesto toho posedávajú v čajovniach – stánkoch na uliciach. Sem-tam je tam aj televízor, takže spolu pozerajú nekonečné telenovely. Príde

mi to smiešne, ale je to ich životný štýl a hlavne, domov prichádzajú triezvi a veľa neminú. Čaj výde na 4 Taka. Za euro majú 20 šálok.

Štvrtok 29.12. 2016 Sreemangal

Rozlúčka so Shahim bola rýchla a z jeho strany neskutočne emočná. Akoby strácal najbližšiu rodinu. Bengálci sú naozaj emoční a vôbec sa za to nehanbia. Cesta do oblasti čajových polí netrvá až tak dlho. Po 4 hodinách vchádzame medzi nízke kopčeky pokryté 1-meter vysokým čajovým porastom s pekným rovným strihom. Medzi nimi sa mihajú chudí muži aj ženy. Evidentne hunduisti, lebo ženám vidno bruchá a paže. Na hlavách majú šatky a na nich zavesené koše na zbieranie odstrihnutých listov, čo sa im spúšťajú na chrbát. Odrezávajú iba

jasno zelené mladé listy. Tato sa nám na nejakú hodinu stratí. Prechádza sa po poliach a fotí ľudí.

S poobedným slnkom a jemne modrou oblohou, farba listov vyniká.

Ja si v blízkom stánku dám 8 vrstvový čaj. Každá vrstva má inú chuť a farbu. Raz je v nej cukor, potom čaj, niekedy je to zelený čaj, potom zase čierny. Chutí dobre, ale je na mňa príliš sladký.

Showa využíva čas a oznamuje mi, že kým sme boli týždeň bez nej, tak sa stihla vydať. Golama spoznala pred mesiacom cez internetovú stránku ponúkajúce manželstvá. Stretli sa asi 5-6 krát. Showa mu predstavila svoje očakávania, ktoré 38-ročný muž spĺňal. V prvom rade musel byť praktizujúci muslim. Pochádzať z dobrej rodiny.

Spolu vyplnili potrebné oficiálne papiere, kde od základných informácií napísali aj svoje choroby, vzdelanie a podobne. Papiere poslali svojim rodičom a mali 15 dní čakať, ako si rodiny informácie overia a či povolia sobáš. Showa čakať nechcela, lebo Golem sem-tam túžil ju chytiť za ruku. Tak mu dala ultimátum, buď si ju zoberie, alebo koniec. Nechce s ním mať nič spoločné. Golem sa po 1 dni zozhodol a na 2. deň sa v Showinej kancelárii za prítomnosti 4 svedkov zobrali. Rodičia o ničom netušia. Ak by sa vyjadrili negatívne, tak mladí sú už zobrať.... V každom prípade už strávili spolu svadobnú noc aj mini svadobnú cestu. Golem doma povedal, že ide niekam s kamarátmi.

Keďže Golem sociálny status je trochu nižší od Showinho, nemal toľko peňazí, aby ich dal Showe. Showa stanovila svoju cenu na 163 777 Taka (takmer 2000 euro). Golem má iba 50 000 Taka, zvyšok mu Showa požičiava a Golem jej ich bude splácať. Ak by Golemovi rodičia Showu odmietli, tak len z dôvodu jej vzdelanostnej kvalifikácii, nadváhe (to sa udáva tiež v papieroch), alebo nedostatočnému vekovému rozdielu 4 rokov (malo by byť medzi 5-10 rokov), pretože ženské libito slabne o toľko skôr.

Po ceste späť sa zastavujeme na ananásovej plantáži. Rastliny rastú v radoch na vlniacich sa kopcoch. Jeden z pracovníkov nás zavolá na kopec a ponúkne čerstvý plod. Dáme si rovno 2. Starší pán je spokojný, ďakuje nám a vystíska Gwen. Je jeden zo 700 tisícov ľudí, ktorí sú zaradení do minorít alebo kmeňov. Najrozšírenejšie sú hinduistický kmeň Tanti a katolícky s názvom Kanda. Po oddelení sa od Indie im Angličania garantovali prenájom pôdy na pestovanie ovocia a čaju. Bangladéšania ich však

neustále ohrozujú a snažia sa ich pôdu získať. Ak nie po dobrotky, tak násilím. Vypaľovaním a búraním domov, vysekávaním plantáží a bitkou.

Večer na hoteli ná s Showa vyzdobí henou. Ešte predtým zo seba zloží všetky šále a pokrývky. V obyčajnom tričku a sukni, s rozpustenými vlasmi je to iný človek. Milla sa nevie vynadívať. Po domaľovaní treba ešte 30-40 minút čakať, kým oranžové farbivo zaschne. Sme netrzeplivé.

Piatok 29.12. 2016 Sreemangal Muni Puripara

Pri raňajkách, čiernom čaji s mliekom si Milla obdivuje henrovú dekoráciu. Nikomu už nechutí chlieb nan, sme ho prejedení. Tato sníva o bagete. Znovu sa vrátíme na čajové plantáže. Zabočíme do malej dedinky Muni Puripara, kde žije minorita, ktorá má čínske črty. Prišli asi pred 500 rokmi od Tibetu. Tak ako aj ostatné minority majú takmer minimálne vzdelanie a ich životné podmienky sú veľmi úbohé. V jednom z obchodíkov si kúpime pár ručne tkaných vecí.

Po obede končíme v tieni gumových stromov. Na každom strome sú zárezy, z ktorých vyteká biela hustá tekutina do malej misky. Tá sa spracováva a využíva na výroby gúm na gumovanie, topánky, pneumatiky na autá, balóny, peny, káble a iné veci. Deti sa hrajú na obchod a tato na 2 hodiny zmizne. Tuk-tukom sa dostal do ďalšej dediny, kde ho kmeň pozval na kar. Spievali, hrali a dokonca aj pár chlapov sa spilo. Mali nejaké podomácky vyrobené ryžové víno. Tatovi bol ponúknutý obed, ale odmietol. Bol smädný, tak

prijal pohár vody. Okamžite však cítil, že je asi neprefiltrovaná a neošetrená.

Večer nás čaká posledná cesta vlakom. Ten hodinu mešká tak sme hodinu atrakciou pre čakajúcich pasažierov. Zakročiť musí policajt hlasnou píšťalou. Rýchlo rozoženie ľudí. Stretneme 2 turistov a strávime peknú polhodinku vymieňaním si informácií. Počas celej cesty sme stretli iba 1 cudzinku. Vidím na tatovi, že nie je v poriadku. Bolí ho hlava a má teplotu. Po nastúpení do vlaku sa nasáckujeme do kupé. Je však menšie ako to predtým a bez záchoda, obsadené už rodinou s 1 dieťaťom. Sú však neškodní a dokonca sa ani nič nevypyujú. Tato behá na záchod. Pohár vody spravil svoje. V polceste Arlie zaspí. Showa je neustále na telefóne. Golam sa mal stretnúť s jej nič netušiacim bratom a švagrom.

Podľa ich prvého dojmu potom pôjdu referovať Showiným rodičom, či je Golam vhodný kandidát na manžela. Golam jej volá 100 x denne a chce vedieť každý detail jej dňa. Piatok je deň, kedy sa treba dobre vyumývať a ostriať si nechty. Počas jedného telefonátu sa vypytuje v akom poradí si ich strihala. Mne to príde pritiahnuté za vlasy, ale ona je nadšená.

O 22.30 dorážame do Dhaky, kde nás vyzdvihuje Khaled. Splašil nejaké rozhegané auto, ale sme radi. Do hotela to má byť iba 1 kilometer. Hneď ako opustíme parkovisko a vojdeme na preplnenú cestu, auto sa ťukne s nákladiakom. Rozčúlený vodič nas odtiahne nabok a začne sa hádka. Náš vodič drží odrazený kryt svetiel a nedá da. Po chvíli sa pridá Khaled a Mahbubom.

„Zoberieme kufre a ideme do hotela pešo?“ pýtam sa tata. Podľa grimasy na tvári viem, že má asi kľče v bruchu a žela si záchod, tak som radšej ticho. Keď sa obe strany uspokojia hádkou, vodič pokračuje asi 10 metrov. Potom sa snaží otočiť sa do protismeru cez 4 prúdy. Tato vyvalí oči a zahryzne si do jazyka. Trvá to asi 10 minút, kým sa to vodičovi podarí a do 5 minút sme v priestrannej izbe s 3 veľkými posteľami. Zaspávame okamžite.

Sobota 30.12 2016 Hnačky a Aarong

Ráno ešte stihneme park s detským ihriskom. Asi do 5 minút Arlan kričí „kakať“ a stihneme to len pri strom. Hnačka. Tato sa drží, aj keď je bledý. Na radu Shahiho skočíme ešte do obchodu Aarong a tradičnými výrobkami. Dievčatám sa pri pohľade na farebné šaty rozžiaria oči. Skúšajú. Každá si vyberie po 2 kusy. Arlimu sa páči nejaká hračka a tatovi soška a váza. Späť v hoteli je čas na konečné vyplatenie chalanov. Mali dostať necelých 600 dolárov. Ale platili sme im i stravu navyše. Tato im dáva 200 navyše a keď ostane sám s Mahbubom, ešte mu do ruky dá stovku. Sú uveličení. Na tomto výlete sa učili a objavovali s nami. Mnoho miest nepoznali a ani netušili, kde čo je. Často sme počuli vetu:

„Aha, to poznám, to som vedel, len včera som to zabudol povedať.“ Boli milí, aj keď dezorganizovaní. No, cítili sme sa s nimi dobre. Aj deti, čo si Slavi cení. A hlavne, boli naši vyjednávači. Bez nich by sme všade platili omnoho viac. Hodia nás na letisko a rozlúčime sa.

Všetci sa tešíme domov. Prvá vec po príchode je protihnačková diéta a odparazitovanie. Bangladéš je krásna krajina, no, nie na cestovanie s malými deťmi. Ľudia sú priateľskí, zvedaví a hrdí na svoju zem, aj napriek chudobe a špine. Jednoduchí a šťastní. Mám pocit, že my v našom svete plnom spotreby zabúdame, aký vie byť život krásny a čo je to vďačnosť... Ale dostali sme dobrú lekciu, ktorú si isto zapamätáme.

